

REDACCIÓ Y ADMINISTRACIÓ:

Plassa del Teatre, 6, entressol.

NÚMERO CORRENT. 20 CÉNTIMS

» ATRASSAT, AB FOLLETINS. . . 40 »

» SENSE FOLLETINS. 25 »

SUMARI:

La tria, per Miquel Laporta.—Impresions literaries: II, per Antón Busquets y Punset.—La Sense-Gor, per Frederich Rahola.—«Don Juan Tenorio», per Emili Tintorer.—Els «Dramas rurals» d'en Victor Catalá, per Geroni Zanné.—Altres llibres rebuts, per ídem.—Carta d'en Met de las Concas a na Maria de la Selva, per Lluís Via.—La literatura a Roma: I, per Pompeyus Gener.—Impresions del Pirineu, per R. Folch y Capdevila.—Epilech, per Jaume Terri.—Novas.

FOLLETÍ:

TITELLAS FEBLES, per Frederich Pujulá y Vallés. Plech 13.

NATURA, per John Ruskin, traducció de Cebriá Montoliu. Plech 23.

LA TRIA

Els acorts presos pels representants dels federals catalans en l'Assamblea Regional que fa pocs dias s'ha reunit a Barcelona, han fet posar cara de prunas agras als republicans no autonomistas. Aixó de que'ls nostres correligionaris hagin dit net y clar que no volen tractes ab els unitaris per republicans que's proclamin, no'ls hi cab a la barretina. Els hi sembla mentida que tan macos com son, els federals no'ls hi trobin, y que hi trobin, en cambi, als catalanistas, que, se-

gons se fa corre, son uns reaccionaris com una casa.

El cop ha estat sech. Se creya que la campanya que part de la premsa que's fa passar per d'ideas avansadas ve fent de temps contra el catalanisme ab gran delicia dels cacichs, devia haver produhit entre'ls federals l'efecte d'allunyarlos d'uns elements que tant s'ha procurat desacreditar als ulls del poble. La veritat: alló de que cada dia, a cada punt, ab solta ó sense, al mitin, en el diari y en la conversa del café's digui dels catalanistas que son uns retrógrados, explotadors y totas las altras cosas que d'ells se diu, arriba a establir un estat d'opinió entre'ls que no son capassos d'opinar, qu'es ben poch favorable a determinar apropaments entre aquests y'ls titllats ab aquells caràcters. Però'ls federals que van pendre'ls acorts de que parlem no son dels que badan, y no s'havian empassat l'am ab que'ls centralistas ab gorrofrigi volen pescar. Altra cosa's pensavan aquests, y heusaquí com s'explica'l seu disgust y la seva extranyesa.

Emperó que no s'esverin, qu'aviat n'arreglarán de gent de la nostra sota la seva bandera. Aquells acorts van bé als federals que saben per que'n son; però no hi poden anar als que'n son perque se'n diuen y's pensan serne, que son molts més que'ls con-

vensuts. Quan s'hagi reunit a Madrid la Assamblea Espanyola Federalista, si'n trobaran els unitaris de ciutadans que voldran ésser de la seva colla! Aixó si'ls representants que Catalunya envihi allà no desfán dihent naps lo qu'han fet a Barcelona dihent cols, ó bé no tiran aygua al vi pera que no sigui massa fort, quinas cosas poden passar, perque de més verdas se'n maduran.

Si a Madrid els catalans parlan tan alt y clar com cal qu'ho fassin, reivindicant pera ells la direcció de la nostra política a Catalunya segons la mira d'aquells acorts, y per sa part els no catalans volen reservar pera'l Directori Nacional el dret d'inspeccionar la feyna dels nostres, a titul de cuydant d'interessos federals que pot voler calificar de transcendents a l'ordre de lo nacional, d'aytal oposició de criteris pot derivarsen que's fassin a Catalunya dugas organitzacions federals. N'hi hauria una dels qu'estessin per la política que's va tenir per millor en l'Assamblea Catalana, es a dir, per no voler tractes ab els republicans unitaris, però sí ab els catalanistas, y un'altra dels qu'ab aquests no volen anarhi en lloch, però están disposats, en cambi, a anar a tot arreu ab els unitaris.

La segona d'aquestas organitzacions tindria menys cervells, però molta més gent que la primera, y aquesta gent no trigaria gayre a perdre l'esma y a raure allà hont volgués la prempsa que llegeix ó sent llegir a la barberia, y's cuyda de demostrarli que li convé fer ali ab els republicans conseqüents, a quins els monárquichs protegeixen perque comprenen que son unas bonas personas. Allavoras els unitaris, qu'ara están tristos y capficats, que toquin a festa; perque tots els federals del carrer serán ben seus.

Y'ls altres federals, els quins pensan a Catalunya y a la catalana, es a dir, federalment; els quins més que dels noms de las cosas s'agradan de las sevas essencias; els quins no fan cabal de las bestiesas ab que s'omplen las columnas dels periódichs que fan la causa dels que menjan pagant el poble; els quins saben la via a fer per trobar la veritable Democracia, la veritable Federació, la veritable República, caminarán de dret cap a assolirlas, ab pas ferm y cor brau.

MIQUEL LAPORTA.

IMPRESIONS LITERARIAS

II

CARLES BOSCH DE LA TRINXERIA.

No hi há pas dubte qu'en Bosch de la Trinxeria es una de las figuras més rellevants del actual moviment literari de Catalunya. Vingut al camp de las lletras en edat ja avensada, ab son cabal riquissim de coneixements, ben madurats ab una cultura com en poch haguém observat, se feu un estil sencer, característich y propi qu'han venerat tots els critichs de la seva época y aclamat el públich que llegeix las nostras cosas, comensant ja a ferse un xich més extens el mercat literari per bonaventura del ideal qu'ab fervor se segueix.

Aquest escriptor venerable, avans de la publicació de son primer llibre *Recorts d'un excursionista*, qu'aparegué l'any 1887, ja en sos articles solts qu'enviava a *La Renaixensa* havia despertat l'afició a la montanya, mostrant clarament que'l ben dir y ben escriure, ab tota senzillesa y sinceritat y ab ver coneixement de causa, no consistia en estacionarse a imitar als prosistas forans y als qu'esbrinavan las costums del barri barceloní, com galana mostra'n son en Vilanova y en Pons y Massaveu, sinó que hi havia molt qu'apendre en la montanya nostra, tan característica, qu'ademés ofereix bon escenari, gosantse a plena Natura d'espectacles ben suggestius y veritablement grans, y podentse arribar a formar una escola ab resultats pràctichs ben consoladors; y'ls adeptes d'aquesta tendencia que més s'han lluhit, podrém veure que precisament han eixit de la montanya mateixa, animantse a donar surtida a aquellas emocions qu'experimentavan ó experimentan en son terror nadiu, enfilant quadros y novelas qu'avuy per avuy son de lo millor qu'ha surtit en el sentit general ab que devém considerar la prosa catalana.

Donchs no dubtém en afirmar que aquest reviscolament se deu al escriptor pirenench del qui, si son tan complerts y encertats sos quadros y relats d'excursions, estudis y llegendas, casseras y rondallas, poch se'n allunyan sas novelas, que no han arribat a orientar la marxa d'aytal género—al que tant s'hi han apropiat escriptors de cap d'ala com

en Pin y Soler y en Vayreda, —però que no han deixat d'ésser, en la part descriptiva del terror y llurs costums, miralls fidels ahont aquestas s'hi reflectan clarament.

Ademés, en Bosch de la Trinxeria no'ns ha dut inconscient el sol feix de sas corregudas per aquell grandiosas escabrositat y serraladas. Això pla! puig qu'en sas obras no sols s'hi descobreix una ploma destra y pulida, sinó també un temperament tan observador, que tot ho fa digne d'estudi, fixant l'atenció en tot, ja herborisant, ja fent de geòlech, numismàtic, arqueòlech, ó bé mostrantse aprofitat filòlech ajudant á l'obra grandiosa de purificació de nostre llenguatge, apuntant exemples que no li escapen de la conversa ab els montanyesos traficants y'ls solitaris pastors, col·laborant á lo que'ls moderns escriptors tenen tan oblidat y fins consideren indigne d'interés com confessan ells mateixos; aixó quan no s'esforan en malejarlo, com desgraciat exemple'n son dugas ó tres figuras, y ben granadas, del moviment intelectual de casa nostra; y aixó que tant hi han bregat altres de més granats també, que aprofitant tota ocasió pera engroixir llur cabal llenguístich, afiligranant d'aytal manera sas obras, que al passar á la posteritat no sols hi aportarán ideas grans, sinó que probarán la riquesa de la nostra llengua.

En en Bosch s'hi troban abdugas qualitats, y en grau superlatiu per cert; ó si no, observis cóm á mida que descriu un espectacle imponent de la montanya, ja sia una tempestat, ja una calma plahenta qu'asserena l'esperit, li brollan els vocables rics de flexibilitat, avalorant el doble la dicció. May emplea las paraulas adotzenadas que sugereix la rutina, sinó que troba novetat en l'estudi de las paraulas y giros. Aixis al devant de cada llibre seu hi posa un deyassall de notas estudiant y probant l'autenticitat dels termes y frases trobadas de nou, fentho ab aquell coneixement característich del home estudiós y artista.

Nosaltres convenim, com hi convenen també autoritats cabals en l'assumpto, que las obras d'en Bosch de la Trinxeria fan dos serveys: un á las lletras en particular, recreant als seus devots, y altre á las ciencias en general, instruhint á aytais devots y fent-

los parar esment en lo que potser sempre haurian oblidat ó refusat, trobantho á mancar en altres de la mateixa talla.

Com á novelista cuyda qu'en la part que no hi cal, l'estudi no s'hi vegi; aixis el trobém fidelíssim en las descripcions com que una màquina fotogràfica enfoqués la realitat, notantse justesa y precisió en els diàlechs. Vegis, si no, aquest fragment de sa novela *Lena*, precisament el comensament del primer capítul, qu'es lo primer que'ns salta á la vista:

En Joanet á cavall del matxo, sentat sobre'l bast com una dona, mánch del fuet filat esquena avall entre gech y camisa, venia de Camprodon de portarhi una carga de vi y se'n tornava á la Cluella pel camí de Capsacosta y pla de Vianya; un jove fadrí d'uns vint anys, guapo, ben plantat, tipo montanyés, sense pel á la cara, barretina y faixa morada, gech y calsas de vellut ratllat de color de pansa.

Al cap de vall de la baixada de Capsacosta, feu als Hostalets sa acostumada estació; baixá del matxo, lo fermá per la morralla á l'anella de ferro de la paret, propera á la porta forana; entrá; se dirigí vers la tauleta folrada de zinch, adornada d'un pitxer de folgueras y clavellinas, ampollas d'ayguardent, resolis, vi ranci, gerros de vidre plens de rosquillas y carquinyolis, paperinas d'anís de frare, un poal ple d'aygua y duas fileras de gots de cul enlayre arrellenats ab simetria. Pegá un truch sobre la tauleta:

— Qui hi há per cís... Heul... Mestressa!...

Sentí trastejar per alt, y tot seguit baixá l'escala una joveneta aixerida:

— Ah! ets tu, Joanet!... m'has tota assustada! ¿Qué vols pèndrer?

— Uyl que n'ets de remaca! — tocantli la barbeta.

— Vaja, plaga, está! Ets sempre carregat de jochs... May tindrás seny. ¿Vols una copeta d'anissat?

— No — prenguent del gerro de vidre un parell de carquinyolis — donam un got de vi ranci.

Se'l begué d'un tret. Tregué un clavell del pitxer y se'l ficá á la botonera del gech.

— Heul noy: aixó no val... ¿Per quí'l vols el clavell? ¿Per la Quelina?

— No, Colometa: per recort teu. — Y sense ella adornarsen li feu un petó á la galta.

Ella clavantli un patach su l'esquena:

— Atrevit! més que atrevit!

— Noya, per Deu, no sías tan esquerpal... Vaja, adeu! Fem las paus — y li allargá la mà. — ¿Vols?

— No ho mereixes... tant se val! — y li tocá la mà que aquest serrá fort, fentli fer un xiscle. — Ay, me fas mall!

— Es perquè't recordis de mi. Adeu! Colometa!...

— Adeu, poch seny!

Doná un rosegó de pà al matxo; lo deslligá, li posá la brida, y pujá á caball.

— Si al passar al Mallol veus la Quelina, donati recados.

— Serás servida... Aul Salero, tornemhi.

Al poch rato de ser á cavall, se tregué de la buixaca del gech de vellut, lo pipot d'arrel de bruch, de broch

de gínjol, adornat de filigrana y tapa de coure ab foradets y una cadeneta ab pinsas y agulla; furgá la pipa, pegá copets sobre'l bast per ferne caure la cendra, se tragué de la butxaca la petaca de bufá de porch y omplená la pipa de tabaco bort y d'estanch; picá foch ab pedra y esca; y, quan la tingué encesa, clavá un cop de botella, y tot alegroy, entoná una cansoneta qual ritme s'avenia ab lo pas del matxo:

A la plana de Vich
n'hi há una minyoneta
rossa com un sol
hereu la'n festeja... Oydál
y ella gens esquerpa... Adeul
Adeu, Marieta, adeul

Es l'heréu Mussol
qui li'n fa l'aleta;
son pare no ho vol;
ell se'n desespera... Oydál
Ella ploriqueja... Adeul
Adeu, Marieta, adeul

—Apa! Salero! sembla que tenim son!
—Bonas tardes, Joanet — digué una noyeta aixirida
que feya un feix d'euras, dreta en mitj del bardissam
de vora'l camí.

—Ohooo!... atúrat!... Deu té las do bonas, Quelina.
¿Qué grates per aquests marges?

—Un xich de menjar per las cabras; la fret ho ha
tot rostit, res s'hi troba.

—¿Vols venir á la Cluella? Te portaré en gropa.

—Grans mercés, Joanet — posantse roja — t'ho estimo.

—Donchs, adeul! No t'esgarrinxis las mans.

—No'n passis cuydado... felis camí.—

Y tirant pla enllá reprenqué la cansó:

Son pare no ho vol;
ell se'n desespera... Oydál
Ella ploriqueja... Adeul
Adeu, Marieta, adeul

Sa ven s'anava perdent á mesura que s'allunyava.

La Quelina, dreta sobre'l marge, brassat d'eura á terra, l'aguaitava ab sa mirada, fins que desaparegué al cap de vall dins la pollancreda.

—Ahi Joanet! Joanet!—y aixugantse una llágrima ab lo corn de son davantal, agafá lo feix d'eura, se'l carregá sobre l'espatlla y s'encaminá tota pensívola cap al mas Mallol.

¿Pot trobarse un comens de novela més escaygut, llis y ben just de to, preparant

l'acció ab més simpatia? Aquesta qualitat hi campeja sempre en aytal autor. Aquesta escena un la veu viva, ben viva al enfront, llegint l'obra solament, y's veu bé que res hi discrepa, fins en els detalls més delicats. Aquesta finesa y ajust se nota no solament en *Lena*, sinó qu'en *Montalba* y *L'hereu Noradell* s'hi continúa ab tanta ó més trassa, y fins en alguns trossos de *L'hereu Subirá*, que es d'ell potser l'obra més humil, y tot perque s'aparta de son ambient. Aquestas son las sevas novelas. En quant á aplechs de quadros, estudis, llegendas, viatjes, casseras y rondallas, té'l ja citat *Recorts d'un excursionista*, *Pla y montanya*, *De ma cullita y Tardania*; contenint notas tan acabadas y corprenedoras com *Lo darrer cornamusayre*, *La copla dels Jaumets*, *Lo piano de manubri* y altrás que jamay se'n van de la memoria, podentse retreure com á vers models.

Era en Bosch un dels més acabats propietaris pagesos dels Pirineus; son tracte, afable del tot; home hospitalari, puig may gosava tant com quan el visitavan foras excursionistas per'acompanyarlos formant típica caravana ab la currua de matxos, guias y mossos com preparava ell en obsequi dels seus amichs, procurant ferlos estimable son idolatrat Pirineu.

Tingui la sort de ferhi la coneixensa personal á las montanyas de Nuria per la estiuada del 95. Ne guardo molts bons recorts. Poch durá, per desgracia, sa coneixensa Aixís passa ab las personas que més ens estimém. En la tardor del 1897 va morir tan ilustre homè en son casal de La Junquera, deixant un buyt ben difícil d'omplenar.

LA SENSE-COR

Avuy s'han batut dos homes
per culpa de mon amor:
avans de que'm coneguessin
eran companys de debó.

L'un al hospital lo duhen,
tancan l'altre á la presó:
tots dos me voldrían veure
y á n'á mi tant se m'endó.

De l'altra part de la reixa
lo pres me tira un petó:

L'escarceller que s'ho mira,
d'amagat seu, me'n fa dos.

Quan á n'el ferit m'acosto,
somriu com un infantó:
lo practicant que l'envena
me fa l'ullet amorós.

L'ensent demá las campanas
pel ferit tocan á morts:
á la tarda vaig á ballas
ab lo seu amich mellor.

Aixís que lo pres s'emportan
lligat com un malfactor,

en lo portal de la vila
soch ab tres festejadors.

Ab los ulls espurnejantli,
me crida foll y gelós:
—Si fos ara t'asseguro
qu'hagués sigut per ton cor!—

Me l'escolto mitj riallera,
y encara no es ben bé fosc
qu'altres dos ja se barallen
per culpa de mon amor.

FREDERICH RAHOLA.

«DON JUAN TENORIO»

(DEL LLIBRE INÈDIT «LA MORAL EN EL TEATRE».)

Si hi há obras inmorals per son fons, per sa forma, per qualsevol costat que se las miri, sens dubte que'l *Tenorio* es una d'ellas. Y sa influencia desmoralisadora es tant més intensa quant son èxit ha sigut indiscutible y sembla voler perpetuarse á través dels anys. Donchs bé: aquesta obra no ha sigut seriament titllada d'inmoral per cap crítich (que sapiguém); ni cap pare de familia, ni cap marit discret ha posat may reparo en deixar-la veure á sos fills y muller. ¿Per qué? Precisament per'xó; perque es un'obra d'èxit, superficial, lleugera, que cap testa buyda s'ha atrevit á criticar. Mes lo pitjor del cas es que si l'analís y trac-tém de contestar á la pregunta: ¿per qué es un'obra d'èxit tan general?, tenim de dir: precisament per'xó, per sa immoralitat! Efectivament ¿qu'es el *Tenorio*? Es la personificació, la expressió concreta y cinicament embellida dels defectes, vicis y malas arts d'un poble ó d'una rassa exageradament imaginativa, que viu á tres quarts de quinze de la realitat; inepta pera pensar y reflectir, ociosa pera estudiar y desenrotllar tota facultat quins avensos demanin trevall sostingut. La imaginació vola, vola sens esforços de cap mena. Per'xó tot lo supersticiós, tot lo sobrenatural, tot lo extraordinari, satisfá al bon espanyol; perque satisfá l'única facultat que té ben desenrotllada y per lo tant l'única quinas exigencias son imperiosas.

Si: la primera qualitat del poble espanyol es la ganduleria. Per'xó es tan alegre y divertit. Res que impliqui un trevall fisich ó intelectual pot interessarlo y ferlo gaudir. En cambi, deuli un'obra com el *Tenorio*, en que la vida es presentada com un jardí encantat—cor que vols, cor que desitjas,—vins exquisits, menjars delicats, donas hermosas, diners, gloria, tot, todas las felicitats humanas y extrahumanas que s'obtenen ab una facilitat que fa denteta: «Jo faig, jo dich, jo vull, jo mato, jo deshonro, jo bech, jo jugo; però ab molta finura y sempre ab guants. A mi res m'atura, ni la conciencia, ni la por del infern. Jo estich dotat de las dugas únicas qualitats—que'ls moralistas tontos potser calificarán de negativas—que poden fer gaya la vida: valor temerari (llegeixis instints crudels), y arrogancia (llegeixis fanfarroneria). Qui las posseheixi com jo, avant; el món es seu; el seus capritjos serán lleys, las sevas passions serán simpáticas, els seus vicis se pendrán per virtuts. Y de la conciencia, aqueix llastre tan petit per l'inmens globo de vostra fantasia, no'n feu cas. Ab aquellas dugas qualitats, fins podéu vence á la mort, y si no vèncerla, tractarla d'igual á

igual. Os avisará avans qu'arribi, y alas horas

un punto de contrición
da á un alma la salvación,
por toda una eternidad.

Sols hem d'estimar forsa—es á dir, fruhir,—la dona hermosa, l'àngel sens alas qu'es goig suprem de la vida; aymemla molt, enganyemla, seduhimla, possehimla. Ella, que no es la serpent, esca del pecat, sinó àngel d'ilimitada influencia ab el Deu tot amor y tot cor, se cuydará de redimirnos. *La redención por el amor* es la sacressanta lley moral, única que deu illuminar vostra conciencia.

Ja ho sabéu, la suprema lley de vida está en aixó: estimar y possehir á molts donas,—guapas, ey!—y ferse estimar d'ellas. Com més ne logréu, més advocats tindréu aprop del Senyor; y més segura será la vostra salvació eterna, com més hauréu aymat y fruhit en la vida! Jo ho he fet aixis, y ja ho ve-yéu, m'ha anat molt bé: *palacios y cabañas, princesas altivas y pescadoras, dinero y estocadas*, tot ha sigut meu! Ni vius ni morts, ni homes ni deus han humiliat mon valor! Tothóm, fins Deu, m'ha tingut por!»

Véusala aquí tota la filosofia moral del *Tenorio*.

S'ha de confessar qu'es seductora! Ara bé: ¿quin es l'espanyol que no's pensa possehirlos, en major ó menor grau, aquell valor y aquella arrogancia mágicas qu'obran el camí del *Edén*? ¿Cóm nò li ha d'ésser simpática aqueixa figura excelsa, sublim encarnació de todas las aspiracions y esperansas de felicitat que jeuhen latents en tot cor genuinament espanyol? ¿A qui no li agradan las rosas sens espinas, las hermosas sense fel, el vi sens amargant, el joch sense perduas, la vida paridisiaca sens infern?

Escoltemlo al inspirat cantor de l'ànima espanyola en sos *Cantos del Trovador*:

Yo soy el trovador que vaga errante; (1)
si son de vuestro parque estos linderos,
no me dejéis pasar, mandad que cante,
que yo sé de los bravos caballeros,
la dama altiva y la princesa amante, etc...
Venid á mí; yo canto los amores,
yo soy el trovador de los festines,
yo cifo el arpa con vistosas flores,
guirnalda que recojo en mil jardines,
yo tengo el tulipán de cien colores
que adoran de Stambul en los confines,
y el lirio azul, incógnito y campestre,
que nace y muere en el peñón silvestre...

Si, anemhi tots, qu'aixó es la vida gaya y hermosa! Rosas y flors, princesas y sultanas, cants y alegrias! Enrera'ls cantors de la veritat! Enrera'ls missántrops de la vida! Enrera'ls hipócritas preceptors que'ns la mostran baix un aspecte d'ideals inútils y de

(1) Aixó: errante.

desenganys necessaris! Aném ab ell y, sentintnos *Tenorios*, avant sempre pel camí del plaher!

No volém discutir els mérits poètics, la sonoritat y estructura dels versos d'en Zorrilla, ni hem d'estudiar aquí sa personalitat més que com a moralista. Donchs bé, en aquest sentit creyém qu'es una de las més grossas calamitats qu'hagi suferit Espanya; y precisament per'xó: perque en Zorrilla, el més espanyol de tots els espanyols haguts y per haver, encarna en si mateix tota la Espanya; y al cantar l'ànima espanyola, que tan bé la sent, electrisa al poble y enrobusteix aqueixos defectes y vicis capdals que per una especie de maledicció's trasmeten de generació en generació tots els fills d'aqueixa rassa que camina indefectiblement a sa ruina. Sols una cosa podria salvarla, y seria buscar el remey á ayals defectes, posar camisa de forsa á la imaginació esbojarrada dels espanyols. Aqueixa camisa deuria consistir, primerament, en procurar el desenrotlló de las facultats humanas superiors que tenen els espanyols atrofiadas: la inteligencia ab estudi y la voluntat ab reflexió; y segonament, en fugir, com de la peste, de tot lo que pugui afavorir el vol de la imaginació avuy preponderant. En aquest sentit homes com en Zorrilla son perniciosos á la societat, deuen ésser vigilats, y si fos necessari ab guardas de vista; y obras com el *Tenorio* fiscalisadas y prohibidas, con elements perturbadors de la cultura pública y depriments d'un poble débil y degenerat. ¿Per ventura'ls homes débils que comptan entre sos ascendents alguns tisichs, no prenen precaucions especials contra tot lo que pugui afavorir el desenrotlló en ells d'aquella malaltia á qu'están predisposats? ¿Per ventura als borratxos recalcitans no's procura apartalshi de la vista tot lo que sembli alcohol? ¿Per ventura als fills de generacions d'assessins no se'ls vigila y no's creu prudent amagalshi tots els crims y malifetas que puguin despertar sos adormits instints? ¿Per qué, donchs, si es un fet reconegut que'l principal defecte del poble espanyol está precisament en sa imaginació esbojarrada, qu'atrofia en ell totes las iniciativas y energias, no s'ha de treure de sa vista tot alló que pugui afalagarla y pugui exaltar son temperament tan predisposat als somnis inútils?

Aixó en general en quant al fons de l'obra.

Mes torném al drama, y concretémnos més á sa influencia directa sobre'l públich; es á dir, procurém descobrir la impressió moral que aquest reb al veure plásticament el drama sobre la escena.

Primerament hem de fer excepció dels esperits cultivats y reflexius (homes y donas instruhits y experimentats) els quals, prescindint de si podrán ó no delectarse ab tal

obra, sufrirán poch ó gens del espectacle, puig passarà per sa imaginació com passa un somni extravagant, sense deixar rastre. Al surtir del teatre, la impressió rebuda s'esborrarà al més petit esforç de reflexió, y pera ells l'obra no serà perniciosa. Però'l cas es que, per desgracia, á Espanya aqueixos esperits mitjanament educats son relativament escassos, y'l noranta per cent del públich está format pel poble no instruhit, tot instint, tot bona fe; per la dona, desde la ignocenta nena que surt del colégi fins á la casadeta jova qu'ha pres marit ab sa inconsciencia y lleugeresa proverbials, y pel fill de familia, desde'l salta taulélls incult al insubstantial gomós de testa buyda. Tots ells, faltats de criteri per inexperiencia de la vida y per mancament d'instrucció, y sobrats d'imaginació per temperament y esperit de rassa, rebrán una impressió fonda y eminentment perturbadora de son sentit moral. La seva imaginació, única facultat que's desenrotlla instintivament, se complaurá en contemplar aquell quadro de vida hermosa, y fàcilment acceptará com á real y factible tot alló que no per ésser marvellós y fantástich sembla menys bonich y afalagador... Aixís, la ingenua damisela s'escolta ab secret encant aqueixas cinicas relacions de crims de Don Joan y Don Lluís; la sonoritat dels versos, declamats ab serena convicció per un actor arrogant y fogós, transforma per aqueixas ánimas senzillas el tipo del *Tenorio* y'l fa encisador y triomfant. Y aquell home ruhi, borratxo, jugador y fins assessí, que no respecta al *clérigo* ni al *seglar*, que burla la justicia y ven las donas y per tot hont passa deixa memoria amarga y rastre sagnant, apareix com el prototipo de la noblesa y del valor sense limits, com l'home simpátich, idealment hermos, idealment fort, idealment gran y poderós, ab que somnia tota verge ignocenta y pura. El poeta l'ha sabut revestir ab colors tan brillants, ab imatjes tan aparatosas y ab plástica tan agradable, que lo repulsiu y lo immoral venen á ésser pera ella qualitats y virtuts que deuen adornar á tot home digne de fer batre'ls cors de dona. ¿Quina es la ingenua donzella que al escoltar per primera volta aqueixos versos tan esbojarradament passionals *¿No es verdad, ángel de amor?... no sent que'l cor li salta dintre'l pit?* Oh, si! Alló es amor, es vida y es felicitat! Y al surtir del teatre, el cor ple d'emoció y'ls sentits excitats, somniará desperta pel camí de casa, y després somniará, adormida en son llit, ab aquella *Inés* d'itxosa qu'ha sabut inspirar aytal passió. Y aqueixa passió y aqueixos amors son sagrats, perque (y aixó també ho ha vist en el drama) son redemptors de totes las culpas y pecats. Si: Don Joan culpable y pecador, anirà al cel tranquil y perdonat per obra y gracia d'aquella *Inés* que

tant l'estimà y que va ésser tan estimada!

Y heusaquí com la ignocenta senyoreta y fins la casada inexperta s'formaran de la vida y de las passions humanes un concepte fals, equivocat y perillós pera quan entrin en la lluita, y heusaquí com ab tota la bona fe acceptaran com a tipus ideals de la felicitat qu'esperan assolir, aquell *Tenorio* engrescador apassionat, y aquella *Inés* amorosa y redemptora.

Y'ls pares y marits que tan prim miran quan se tracta de l'obra d'un pensador, tranquils y satisfets portan cada any una volta a sas filletas y mullers a que s'excitin, s'apassionin y aprenguin a fer castells en l'ayre, comoguts sos cors pel sugestiu espectacle.

Aqueixa impressió tan depriment y pertorbadora, no solzament la sentirà la dona inexperta, sinó qu'es general en el públich espanyol, que meridional, poch instruit é indolent, està maravellosament predisposat a acceptar com a real y positiu lo més fantàstich y extravagant, sempre que vingui revestit ab els vistosos ropatjes dels sempre simpàtics grans vicis ó defectes nacionals colectius: la fanfaroneria tonta, la passió avassalladora y la xerrameca sonora y pretensiosa. ¿Quin es l'espanyol que no se sent continuament *Tenorio* y no veu en aqueix tipo maravellos l'ideal concret de la felicitat suprema? Desde'l *Tenorio* dels aristocràtics salons fins al *Tenorio* del poblet d'alta montanya (*corrido* de envelat), en tots els ordres y estaments socials el tipo es abundantíssim. *El rey de los salones* y *director nato de cotillón*; el *duelista* empedernit; el mitja doneta gomós d'alta burgesia; el dependent de botiga freqüentada per *encopetadas* damas; el barber grandiloqüent y'l mosso de café pretensions; el sabater de la marquesa y'l camiser del gran senyor; el gitano, sultà de la tribu, d'estisoras llesas y monumentals; el valent de punys forts y navaja lluhenta; el *guapo* del poble, de ulls negres y posats indecisos; l'aixerit del barri, el maco del recó, etc... tots ells son variants y resultants, més ó menys estantissos, del *Tenorio* llegendari.

¿Han nascut aquests d'ell ó ell es la concretació d'aquests? ¿Qui ho sab? Sigui com vulgui, lo cert es que'l tipo genèrich de *Tenorio* que s'aplica a tots ells es pres més, molt més en serio de lo que fora de desitjar, no ja sols pels interessats que van bé en el matxo, sinó també per un noranta per cent de donas espanyolas atretas irresistiblement pel tipo seductor. Y per altra part es mirat ab una certa complascencia ó benévola serenitat fins pels pensadors y gent reposada que no veuhen en ell més que un tipo ridicul y poch transcendent.

Y'l tipo's perpetua, modificantse sensiblement en detalls y costums; y's perpetua, més que per virtualitat propia, per aqueixa tonta

benignitat dels que, comprenentla, tindrian de fer veure sa influència perniciosa, y per la ignocencia confiada del poble incult que veu cada any santificat el *tipo-pare* no ja sense protesta, sinó ab l'aplauso y la protecció de tot un poble ingenuament consensut.

Per altra part, baix el punt de vista de la forma ó desenrotlló, els que s'escandalitzen al veure en escena situacions més ó menys escabrosas resultant del estudi de passions verament humanes y sentidas, y'ls que s'escandalitzen quan ab tot el respecte y bona fe's presentan personatjes sagrats sobre la escena mateixa, més, moltíssim més motiu tindrian pera indignarse ab aquesta obra en que la seducció y conquesta de la dona's presenta y justifica sense més rahó que'l cinisme estúpit, en que'ls crims se legitiman sense més rahó que la forsa brutal, en que'ls sentiments se falsifiquen y desnaturalitzen sense més rahó que la fantasia esbojarrada, y en que fins las creencias religioses, y lo qu'encara es més sagrat y general, l'universal respecte a la mort, son posats en ridicul. Perque las monjas son caricaturescas, els morts ressucitan, parlan y's mouhen ab cómica irreverencia, y'l final de l'obra, ab l'apoteosis del amor redimint totas las culpas, ve a ésser com la consagració directa, per la divinitat, de l'ànima d'un home que, a la llum de la serena reflexió, es la encarnació suprema dels vicis més repugnants, dels instints més depravats, dels crims més baixos y las passions més ignobles. Y aqueixa redempció, que s'assembla molt a una reabilitació y enlayrament moral del cinisme triomfant, es la bofetada més forta y la protesta més escandalosa que may s'hagi fet a la Moral inflexible, quin representant perfecte y digne fora precisament un home del tot antitètic al celebrat *Don Juan Tenorio*.

EMILI TINTORER.

ELS «DRAMAS RURALS» D'EN VÍCTOR CATALÀ

Quan publicarem, l'any passat, en las columnas de nostre periòdich els quadros magnífichs d'en Victor Català que portan per tituls *La Vella* y *Agonia*, tingerem el presentiment de que dits quadros no eran obras isoladas, productes d'un moment d'inspiració, sinó fragments d'un conjunt arrodonit que dejorn ó tart devia veure la llum. Y no'ns hem errat. Els dramas rurals ja forman un llibre, es á dir, un'obra sencera, en quina'ls capítuls, malgrat la diferencia de llurs assumptos, no son més que productes d'un mateix temperament.

El temperament d'en Victor Català's pot estudiar sense dificultat á través de las planas dels *Dramas rurals*. Es un temperament de gran potencia dramática, que sent ab forsa extraordinaria las eternas lluytas de la vida, tenint el do de ferlas sensibles al lector, mercès á una prosa enérgica que dona gran relleu á las imatjes, expressió á las ideas, veritat á las escenas descritas.

Com á ver artista que sols escriu lo que sent y no obeeix á prejudicis d'escola, á n'en Victor Català no'l domina la deria d'èsser actual; res li fa que'l Naturalisme literari no sigui conreuhat avuy ab el mateix entusiasme que fou conreuhat á Fransa y dependencias artisticas en sa época d'or, en una paraula, que sigui *passat de moda*. Ell sent la vida com la sentian, cadascú á través del seu temperament, els escriptors naturalistas: ¿per qué l'hauria de descriure com en D'Annunzio ó en Maeterlinck? La sinceritat, donchs, es una nova qualitat qu'embelleix el llibre d'en Victor Català.

En Català té prou personalitat pera que se li hagin de cercar filiacions literarias; no obstant, per analogia de temperament, sos quadros tenen la concisió enérgica dels d'en Maupassant, concisió que no exclou per'xó'l perfecte us del llenguatge, puig en mans de nostre autor, la llengua catalana assoleix molt sovint—sempre que al autor li convé—la bellesa de la prosa més flonja, abundosa y florida.

Malgrat el cru realisme d'en Català, no deu considerarse del tot sa obra con filla dels procediments del mestre de Medan. En Zola era més gran quan més extensió donava al assumpto, quan més páginas empleyava pera l'análisis ó la descripció. Aixis sas obras mestras no han sigut els *Contes à Ninon*, sinó *L'Assommoir*, *Germinal*, *La Terre*, etc., etc. A n'en Maupassant li succehia lo contrari. En sas *nouvelles* s'hi veu al escriptor, més qu'en sas novelas grans, *Fort comme la Mort*, *Mont-Oriol*, *Une vie*, etc.

Ho hem dit y ho repetim: aquesta enérgi-

ca concisió d'en Maupassant caracteriza també á n'en Català. Sos quadros de curtas dimensions tancan dramas tan grans y terribles com els que puguin cabre en novelas de siscentas páginas. En Català—com á bon naturalista—es un gran enamorat de la vida. Aquest amor es el més marcat punt de contacte que té sa obra ab las d'en Zola. En Català ho accepta tot, lo bo y lo dolent, lo bonich y lo lleig; tot ho descriu y de res s'espanta. Sos nirvis no's revoltan, com els d'en Maupassant—artista refinadíssim en el fons y com á tal un xich malaltis—flayrant l'alé desagradable d'una boca de dona enfebrada; totas las miserias, totas las pobresas y vergonyas de la vida, las considera tan dignas d'estudi com els sentiments més nobles y'ls amors més purs. En el llibre d'en Català aixó no es un defecte; l'autor no cerca lo desagradable ó lo lleig per sistema, ho troba arreu, perque en la vida no tot es joya, ni esperitualisme, ni bellesa, ni bondat. D'aquí naix la potentia veritat dels *Dramas rurals*, en quins no s'idealisa lo bonich, ni s'enlletjeix lo que ja es prou lleig de si. Tot se presenta tal com es, perque'l temperament d'en Victor Català es tan equilibrat, que no deforma res de lo que sent.

Dotze son els dramas rurals que forman el llibre. A més de *La Vella* y *Agonia*, JOVENTUT té á gran honor haver publicat l'*Idili xorch*, *La explossió* y *La envveja*. El sisé dels dramas publicats, *Daltabaix*, aparegué en un número de nostre confrare *La Renaixensa*. Els tituls dels altres dramas inédits son: *En Met de las Concas*, *Parricidi*, *Lo Pastor*, *L'empelt*, *Ombras*, *Nochebuena*. ¿Quin es el mellor? Tots son admirables, la potencia dramática d'en Català no decáu may; però si alguns sobressurten entre'ls demés, creyém que aquests son: *En Met de las Concas*, *Idili xorch*, *La Vella*, *Lo Pastor* y *Agonia*. *En Met de las Concas* es un drama tan hermós, que de mellors no se'n fan gayres; en las mateixas *Historias extranyas* d'en Tourgueneff, no se n'hi llegeix cap de tan soperba poesia, de sentiment tan intens, de bellesa tan corpenedora. L'*Idili xorch* té un final tan dramàtic com qualsevol altre. *La Vella* y *Agonia*, sobre tot la primera, amagan sota un estil quasi *impersonal*—l'ideal literari d'en Flaubert—un'ànima assedegada d'amor y compassió. Y *Lo Pastor* es senzillament un quadro colossal; la ombrivola figura del pastor empordanés se dressa ab la majestat trágica dels héroes de Shakespeare, com un ésser maléfich, com un flagell que cau demunt d'una encontrada pera cástich dels homes que la poblan.

Res més dirém dels *Dramas rurals*, perque devant d'un llibre com aquest la critica enmudeix; en son lloch parla l'entussisme. Y si algú vol entretenirse cercanthi *ergos* y *dis-*

tingos, pitjor pera ell. Sa serenitat de critic
sols li servirà pera enlayrar el llibre y empe-
titir-se ell mateix.

ALTRES LLIBRES REBUTS:

En Lluís Carles Viada y Lluç y l'Antón Busquets y Punset han aplegat y ordenat, en un volum editat á «L'Avenç» baix el titol de *La mellor corona*, unas setanta cinch poesias del gran mossén Jacinto Verdager, precedidas del retrat del poeta, de cos present, que publicarem en aquestas mateixas planas al ocorre sa mort, y d'un bonich y conegut autògraf. Ademés se llegeix, en las primeras planas del volum, una hermosissima y justa lletra dedicatoria á la germana de mossén Cinto, escrita per en Viada y Lluç, y á continuació un prólech de nostre company en Busquets y Punset. Las poesias d'aquest llibre no estavan coleccionadas en cap altre volum d'obras del poeta, y no cal dir si n'hi há de bellissimas. Se divideixen en *Rosellas*, *Crucíferas*, *Vidalbas*, *Englantinas*, *Girassols* y *Satalías*. Tractantse d'un obra del genial cantor de *L'Atlántida*, es per demés ferne ara la critica detallada, y'ns limitem á consignar una vegada més, ab aquest

motiu, nostra veneració á la memoria del gran poeta.

També'ns ha sigut remés un tomo de poesias del senyor J. Girbal Jaume, titulat *Tot l'any* (Intimas). Qu'en Girbal té sentiment poètic, no's pot negar; las páginas del seu poemet ne son plenas. Però també s'ha de confessar que la influencia de l'Apeles Mes-tres se nota un xich massa en el llibre del novell poeta, influencia que's troba no sols en la forma dels versos, sinó també en l'es-perit poètic que'ls informa. Ja es molt escriure versos semblants als de l'Apeles, però'ns plau més el desitj d'originalitat que la bona imitació. Quan en Girbal pugui desfer-se de la obsessió d'en Mestres, sos versos se llegiran ab més gust, puig com hem dit primer, son llibre *Tot l'any* es ple de senti-ment poètic.

Dos llibres més hem rebut, escrits abdós en llengua castellana: *Vida y Arte* (*Esbozos de psicologia literaria*) de José R. Lomba y Pedraja, y *Cartas de mujeres*, de Jacinto Benavente.

El primer es un ver cas psicològic, exposat ab estil elegant pel senyor Lomba, abundanthi hermosas descripcions, trobantshi en el llibre'l llenguatge fi y distingit de que fan gala'ls bons escriptors castellans.

Cartas de mujeres, com altrás obras d'en Benavente, son estudis de psicologia feme-nina, escrits ab el llenguatge senzill y fami-liar característich d'aquest autor. Ha sigut publicat per la Biblioteca «Mignon», de Madrid.

G. Z.

CARTA D'EN MET DE LAS CONCAS Á NA MARÍA DE LA SELVA (1)

A vos, senyora, endresso aquesta carta;
á vos matrona docta
ó cándida donzella dels bells somnis;
á vos que no entenéu que's vagi al temple
sense blanca caputxa canforada,
ni comprenéu que'ls monstres en la terra
sápigán estimarse;
á vos quina puresa de principis
y quinas frases fetas
y quin llenguatge d'un cayent qu'encisa
no admeten l'exabrupte ó la blasfemia;
en quins llibres per noys, purs com vostra ánima,
no hi há exemples dolents com en els llibres
de païssos extranyos hont l'home es home,
té sa major edat ben assolida
y son las seva culpas
més grans que las d'un nin que fa campana.
En llibres tals, joguina

s'ha fet de la virtut. Corromput l'home
y enlluhernat pels mirallets del vici,
s'endinza en tolls infectes de malura
hont romana perdut
y hont vos may aniríau á cercarlo,
perque vos sou aymant de la hermosura,
y lo lleig y lo vil vos impresiona
desagradablement. Las dolsas prédicas,
els caràcters iguals, la fe tranquila,
las corrandas y ballas,
las costums agradosas
son fetas pera vos. Son pera'ls altres
las lluytas de la sanch y la conciencia,
el garbuix de creencias y desitjos,
la barreja confosa
de benaventurats, tontos y brétols...
Per vos la fruhició, per ells las llágrimas;
per vos el motllo fet de la bellesa,

(1) Autora d'una diatriba contra alguns quadros rurals de Víctor Catalá publicats fa varis mesos.

(tots som esclaus de motllos en la vida);
per ells la veritat en la natura,
el cor del home obert á l'anarquía
de las passions que com á llops caixalan...
Y sort que'l vostre lloch no os el disputan!

Comprenc, donchs, vostre esglay devant del llibre
Dramas rurals; ab ell, docta senyora,
han afrontat al home en vostra terra;
vos el volíau noy etern, y os diuhen
qu'es ja home fet, y tort moltes vegadas
d'ánima y cos mateix que un cep. Fa pena!
Sort tinguí, Deu me valgui,
d'ésser jo dret igual, encar que minso
y esllanguit com xiprer de cementiri...
Mes ja ho veyéu, me posan sens respecte
entre gent ruina, y bort me fan de pare,
y'm diuhen *Met* que gayrebé es dir *ximple*,
y al fi ma benauransa
la deixan esvahir com una boyra.

Quín goig fruhir avuy la celest vida,
puig la del món per mi no s'era fetal!
Ja de *met* no'n tinch res, y aquesta carta
vos la endresso per dirvos
que qui m'ha fet morir de mort horrible,
faltat de sagraments,
no m'ha fet tort á mi, sinó á n'els vostres,
á totas las Marías de la Selva
que hi son de més en aqueix món de monas
y que volen guanyar la gloria eterna:
mes aixó sí, morint de mort tranquila,
ben menjats, ben beguts y sense pena.

'Gran tort s'es fet, senyora,
gran tort s'es fet á vostra gent pagesa.
Vos la somniavau pura,
y ab vostras mans de nacre
á dret fil li tallavau la consciencia,
y ab un mateix patró'l llenguatge y l'ánima
com sastre habilidós
que talla gentilment els uniformes
dels soldats obedients á la consigna...

Nocions del bé y del mal s'han esborradas;
s'han esfondrat las tradicions gloriosas;
ja no hi há tradicions, ja sols hi há'l drama,
el drama intens que transfigura al home!... •

Jo vos conjur, senyora,
jo vos conjur perque apromptéu las armas.
Nova Judith, lliuréu la vostra terra
dels invasors que á sanch y á foch s'endinzan
pel cor dels bosquerols y'ls hi profanan
escampanthi llevors de traydoria,
de gelos y rancúnias pahorosas;
passions que sols s'han vist en terras llunyas
que vos no havéu petjat, hont vos perdíau
y hont hi viu l'Home-fera, el gran parássit
inconeugut en vostra Selva célica
plena d'aucells y flors, verge de vibras
y escorpins y argelagas verinosas.

Las armas preparéu cridant als vostres,
perque á tots vos afronta aquest nou llibre
ple de sanch y sarcasmes.

Per vos y'ls vostres fou escrit, senyora,
per vos l'escrigué un'ánima malévola
qu'ab crudel ironía
s'atreveix á endressárvosel
dihentvos *damisela ciutadana*,
creyent qu'així os afronta,
pensant qu'així insindá
que vostras figuretas de pessebre,
més que color de realitat, ostentan
els colors malaltissos
dels paisatjes de vano
qu'ornan els trastos de fembrils estancias:
terrassans orfes de passions y vida;
ben parlats, ben vestits y buyts de dintre.

Atiéuloshi tots;
despulléu vostres vanos de figuras,
y en gloriosa creuhada
contra l'intrús llenseulas...
Mes ay!, si en eixa lluyta son retudas,
qué trist ha d'ésser pera vos, senyora,
sens figuras quedar, y sols ab vanos!
Qué trist veure aterrar-se
las dolsas convencions de la velluria
ó'ls somnis d'un albat de bona mida
al embat formidable
del pedruscall dels viarans asprosos
que porta en son sarró l'intrús malévol
y que al ferir fa brollar sanch á dojol!
Mes ell ja ho diu qu'«els pedruscalls aqueixos,
de formas angulosas y enduredas,
invariables á través dels segles,
no os poden plaure á vos,
que vos miréu la pedra adulterada
per lo cisell y per l'enginy dels homes.» (1)
Prou la capeix sa destructora tasca,
y en son *Idili xorch*—que no os dedica
per no fer avinent vostra xorquesa—
prou la mira surar la causa vostra
per sobre las baixesas miserables
que triomfan en el món; prou las ovira
vostras castas visions, vostras serenas
volada; pels espays fantasiosos
hont jo m'hi gronxolava
trobanthi bell conhort y placidesa;
y prou que diu en fi: Benhaurats sían
els beneys, perque es d'ells la eterna gloria.
Beneyta vos siáu. Es vostre sempre,
devotíssim en Crist, *Met de las Concas*.

Per la transcripció,

LLUÍS VÍA.

(1) Prólech dels *Dramas rurals*.

LA LITERATURA Á ROMA

I.— REPÚBLICA Y ÉPOCA D'AUGUSTUS

URANT els primers sigles sols la guerra, l'afany de conquestes dirigia l'ambició dels Romans, qu'apenas si tenien cap tendència especulativa. L'esperit d'admiració artística no s'havia encara despertat en ells.

Tenien poetas sense cultura, quins versos barbres venian á ésser epitalamis més ó menys lliures ó indecents, ó invocacions als deus y als homes. Mes l'esperit artístich que hi pogués haver en aytals composicions, o'l desconeixian o'l desdenyavan. Tenien oradors, però eran tan sols oradors polítichs, agitadors de las masses, xerrayres ambiciosos que invadien el Foro. No tenien Filòsops. La visió profunda de la Naturalesa'ls hi era completament desconeguda; y, no obstant, eran d'una rassa predisposada á tot això que encara no tenian. Portavan el combustible: faltava la espurna que l'inflamés. Tal era Roma avans de conquistar á Grecia. Aquesta va comunicarli'l foch sagrat, y per ella s'ha comunicat á todas las civilisacions, tant, que encara dura.

Quan la Grecia va perdre sa llibertat política, sos últims defensors varen emigrar escampantse per tota la Italia. Més de mil abandonaren aquella hermosa patria que ja no podian salvar. Reduïts com estavan, en sa condició de vensuts, á no pendre part en els aconteixements públichs, aqueixos Aqueus, gent triada de lo millor de las ciutats helénicas, ilustrats tots y molts d'ells distingidíssims pel seu talent, al emigrar al Laci s'havien amparat al cultiu de las lletres y de las ciencias com un ultim refugi tranquil pera la seva subsistència. Un d'ells fou el noble historiador Polibi de Megalópolis.

Els Llatins advertiren bentost la gran superioritat dels inmigrats, y aixis com en un pais de rassa inferior lo superior es rebut com un crim, á Italia's respectá aquesta su-

perioritat, s'admirá, y fins arribá á causar un veritable fanatisme. Se'ls prengué com á model. Y tothom reconegué en son civisme il·lustrat, en son profund intelectualisme humanitari, quelcòm que valia més que la virtut dura, el patriotisme estret, y'l prosaisme guerrer y polítich, massa sech, qu'ells tenian.

Setze anys més tart, els diputats d'Atenas, Carneade, Critolos y Diógenes arribaren á Roma, y tant impresionaren els seus discursos, tant la seva elegancia en el parlar, que las gentes s'agombolavan á son pas, els seguien y'ls hi demanavan per favor que'ls hi dirigissin la paraula. Els joves deixavan sos plahers y sas distraccions, abandonavan sos jochs els adolescents, las damas se feyan conduhir en llitera darrera d'ells, fins els militars deixavan son servey y'ls senadors son Senat pera sentirlos. Carneade, sobre tot, era victorejat per la multitut á cada pas. Y ja ningú que s'precies d'home distingit parlava d'altra cosa que de Filosofia, Art y Literatura.

Catón s'indigná, protestá del entusiasme que causavan els extrangers, però á la fi va cedir, y ell mateix va ferse Estóich, acabant per aprendre'l grech y parlarlo ab correcció perfecta. Hi hagué ferotjes censors que digueren que la helenisació de Roma era la mort de la Patria; el Senat votá una lley restrictiva: però tot en va. Pels més rigits se continuá mirant l'Art y la Ciencia com ocupacions inferiors, propias pera enervar l'ardor bélich. Fou inútil. Tot Romá que s'estimava un xich, tenia á gran honra'l rebre lliçons d'un Grech. Escipió Emiliá's feu gran amic de Polibi y de Pœneci; s'obriren escoles públicas de llengua, d'oratoria y de filosofia helénicas, y las divinitats elegants y bellas d'Atenas vingueren á treure de sos temples als antichs deus llatins.

Una evidència enlluernadora s'imposava. Las primitivas literaturas etrusca, sabina, itálica, informes y sense gracia, desaparegueren, y sorgi una literatura llatina brillant y potent, elegant y sabia. Entre la primera

guerra púnica y'l final de la tercera ja se'ns presenten talents com Livius Andrónicus, Nevius, Ennius, Pacuvius, Accius, Cecilius, Plautus, Afranius, Terencius y altres. Ennius el *Trágich* cantà la ruina de Cartago — cayguda al ensemps que Corinto, — y compartí'l triomf ab Escipiò son amich.

Y aquest ascendent de lo Grech sobre lo Romà va anar creixent de dia en dia. De tots els punts de la península's demanavan filòsops á Grecia pera formar la educació dels joves y per'aconsellar als ciutadans qu'eran cridats a la gestió de la cosa pública. Els fills dels grans patricis anavan á la propia Atenas á il·lustrarse. Els oradors prenián lliçó dels Grechs. Els poetes imitavan sos mestres y sa retòrica. Tots volian emular á un Lysias, á un Hipèrides, á un Demòstenes. Crassus y Antonius deixan el ceptre de la eloqüencia al subtil Cotta ó al brillant Hortensius. Els Scévola, allissonats pels polítics grechs, portan la ciencia del Dret á sa perfecció. Ciceró comensa estudiant els Hèlens y acaba essent un veritable iniciador literari del poble romà, arribant á ésser el príncep de las lletres llatinas pel número, la diversitat, la importancia y la puresa de sas obras.

Aixís arriba á tal apogeu la literatura, que ja'ls homes polítics miran ab menyspreu al qui no es escriptor helenisat. El mateix Sylva escrigué vintidós llibres de memorias, y transportà á Roma la famosa Biblioteca d'Apelícón el *Peripatètic*.

Y després de Sylva, Lúculus.

En el camp, en lloch rodejat de gloria, y estimant que'ls ocis de la vida activa un cavaller deu emplearlos en estendre'ls seus coneixements y elevar el seu intelecte, havia fet alsar, baix sa direcció, un magnífich edifici, un *palau dels llibres*, palau ab las portas obertas á tothom qui volgués estudiar, ab una riquíssima taula hospitalaria y alberch esplèndit. Al entorn s'extenian llarchs caminals d'arbres frondosos, avingudas nombrosas, *parterres* y bosquets, y allà hi acudian els Grechs á entregarse, lluny dels remors mundans y en plena tranquil·litat d'esperit, á sas sabias y profundas digressions y lectures. Lúculus els acullia á tots ab magnificencia y's barrejava en sas discussions, prenia part en sos debats y exposava en son llenguatge elegant sas preferencias per l'Academia, mentres que son amich Ciceró treballava activament en elevar las sessions á una altura àtica digna de l'època de Pericles. Tal era Lúculus, tan versat en las arts de la pau com en las de la guerra, el qual havent format un dia'l projecte de fer una historia de Roma, sortejà si la escriuria en prosa ó en vers, en llatí ó en grech.

El regnat d'Augustus fou la més alta expressió d'aqueixa Roma helenisada. Es veritat que'l sabi Salustius y'l genial Lucrecius

havian ja florescut, mes la pau esplèndida que l'Imperant donà al Món feu fàcil el desenrotll de tots els genis. Virgilius, protegit pel gran Mecenas, dona á Roma sa immortal epopeya; Horatius comunica al esperit llatí sa viva y àtica expressió. Ja no es la sátira un dart enmatzinat, sinó la bella dicció plena de bon gust, y d'una malícia vital y alegre. La forma sabia de la Grecia resplandeix en sas *Odas*. Cornelius Galus y Tibulus escampán en sas elegias las elegancias dels interiors femenins; Propèrcius, digne hereu de Càtulus, canta en versos plens de foc las pertorbacions del cor y dels sentits, y Ovidius extrema la tendència sensualista, apoyat per una inmensa llibertat de costums. La prosa arriba á sa perfecció ab Titus Livius, y sos passatjes plens d'esplendor y de colorit tenen una vivacitat d'analista qu'encanta. Sa dicció ampla y abundosa era comparada pels seus contemporanis á un riu de llet fresca que brollés sempre.

(Seguirà.)

IMPRESIONS DEL PIRINEU

I. — PRÓLECH

Quina emoció més gran la meua, quan per primera volta anava cap al Pirineu! Ab dos companys vaig surtir de Camprodón. De Camprodón á Setcases, quin camí més hermós, y quina alegria més creixent á mida que'ns acostavam al Pirineu! Caminavam depressa, ab un desitj inexplicable de veure, de sentir, de rabejarnos en l'amplada d'espai que'ns prometian las crestas de las montanyas del fons, que'm feyan l'efecte d'un cant sublim, quinas estrofas llegia tan de correguda, que de sa hermosura'n conservo, esboyrat, difús, un aplech de colors sens ordre, els uns sobre'ls altres, però disposat de manera que n'aprecio distintament els tons més marcats. La encisadora imatge de Las Rocas, la soletat y negror de Llanàs y Vilallonga, las extensions á dreta y esquerra cubertas d'herba que's gronxolava, el Ter desbocat esmunyintse entre'ls còdols á nostres peus, y al lluny tacas de neu que's multiplicavan á mida qu'anavam fent camí...

Caminavam sense dirnos res, corpresos

per un no sé qué que'ns enlayrava y'ns empetitia alhora. Si haguessim volgut parlar no hauriam, potser, sabut qué dirnos.

—Aviat serém á Setcases— digué'l guia interrompent el silenci que ja no torná á regnar entre nosaltres, puig ens desferem en esclats al véurens en ple Pirineu. Y caminavam encara més depressa pera endinzárnoshi més, y avensavam el cap pera descobrir el poble, y sentíam una frisansa inexplicable, y giravam la vista rápidamente de l'una banda á l'altra, com si busquessim un isart, ó com si vulguessim descobrir algún dels remats de xays que fins al endemà no haviam de trobar.

Per fi ovirarem el poble; el qu'anava al devant ho anunciá ab un crit, y tots responguerem cridant també, bojos d'alegria, sense saber lo que'ns passava, com si de prompte haguessim descobert un nou món ó haguessim trobat una fórmula infalible pera prolongarnos eternament la vida.

Encara'l poble era lluny, y al girar un revolt del camí'ns trobarem de mans á boca ab una paret; la troballa'ns aumentá l'alegria y'ns posarem á cantar; mes, al acabarse la paret, sentirem com si una ratxada de vent ens ennuegués. Pararem al punt de cantar y'ns descobrirem en silenci. La paret que acabavam de passar no era de cap casa de Setcases. Era'l resúm de totes, era'l prólech de las impresions que cercavam al Pirineu: un cementiri!

II.—AL CIM DEL BASSIDÉS

Dalt de la carena, l' cor quin batre protestant del cansanci! Els ulls quin parpelleig, emborratxats de llum! Quin espectacle! A baix, á l'una banda'ls estanys de Carensá, á l'altra las fonts del Ter, y á dreta y á esquerra y per tot, montanyas y més montanyas, reyalme magnífich...

Desd'allá dalt veyam tota Catalunya, la de Fransa y la d'Espanya, sense ratllas en lloch, sense fronteras ni divisions, tota una, tota d'un mateix to, cendrosa de cap á cap, color de melangia, extesa á nostres peus, enviant-nos, servintse del vent finíssim y hermosa-ment prenyat d'armonia, el ressó de la seva veu que'ns fereix el cor suaument, sense notass discordants de penediment ni crits estridents de protesta.

Ratllas ni fronteras, no n'hi han dintre de

Catalunya, mes en sos limits si que n'hi han. Jo las he vistas desde'l cim del Bassidés. La Catalunya de Fransa, separada de la Fransa oficial per l'hòritzò; la Catalunya d'Espanya, separada de la Espanya oficial per l'hòritzò y á més pel pich més alt de la Malehida dels cabells blanchs, sempre descuberta respectuosament devant de la terra catalana. Curullada de blanca neu, heralt de puresa, desde'l limit de nostra patria sembla que cridi, demani y exigeixi puresa, blancor, pera entrar á Catalunya.

Montanya Malehida, benehida sias.

III.—A LA VENTURA

Vagar errants pel Pirineu, perduts, sense guia, sense saber hònt cau á punt fixo'l món edificat per'arredossarshi, sense poder amidar el temps com á terme de nostra perdua, fins perdre la esperansa... Quina impressió més fonda! Qu'es gran, inmensament gran, una montanya del Pirineu pels pobres parássits perduts!

Anavam tres... tots tres som sempre diferents y ben sovint enemichs allá baix en el món dit civilisat, en las ciutats ajassadas al pla, en la societat que moriria borratxa de llum en aquells cims. Algunas de las classes estúpídament creadas en ella, s'personificavan en nosaltres, y si al pla sempre s'exteriorisan las diferencias, allá dalt ni las sentirem; estavam perduts, ens feyam la ilusió de que la desgracia'ns agermanés, ens estimavam ab deliri y eram tan lliures, que l'excés de llibertat ens espantava.

Ni casi divisió material hi havia entre nosaltres; tots tres guaytats de lluny ens deviam confondre en un punt com una roca cayguda ó com un isart abatut, y guaytats d'aprop també'ns confoniam: eram tres sers diferents y una sola ànima, una sola inspiració, un sol alé.

Lo que un de nosaltres proposés, era acatat immediatament per tots tres; sense la més petita observació, la voluntat de cada hu estava anulada; no hi havia més que una sola personalitat, com era un el sol que'ns amarava de llum.

Caminant al etzar trobarem una vacada, y al sentirnos orientats veyent el pastor que'ns guiaria, la trinitat fou desfeta, las diferencias ressurtiren y quedarem altra volta separats.

Cada hu ja tenia un criteri diferent. L'un

s'empenyá en sostenir qu'encara que no haguessim trobat al pastor hauriam arribat a aixopluch, l'altre sostenia lo contrari, y'l tercer, sense fer cas ni d'ells ni del pastor, s'entretenia arreglantse la indumentaria.

Y las diferencias s'exteriorisaren. Al pastor, després que'ns hagué guiat, l'un li pagá el servey ab una encaixada, l'altre li allargá la bota, y'l tercer li doná una moneda.

IV.—A SETCASES

A Setcases, al vespre, tothóm s'está á la porta de ca'n Musicas, ab las mans á la butxaca y sense dir paraula.

Del devant de ca'n Musicas mateix, ahont ens aculliam, surti la mestressa que'ns crida á la taula. No hi havia ningú á dinre, y mentres estavam sopant, sia pera fernos companyia, sia per curiositat, un á un aná compareixent tothóm, donant la bonanit, assentantse á un cantó y altre de la taula y quedantse drets per allí á la vora quan la taula fou plena.

Entre'ls concurrents hi havia dos carrabiners; l'un jove de vint ó vintidós anys, alt, escardalench, ab més cara de senyoret passejant de ciutat que de carrabiner trespador del Pirineu; l'altre, d'uns trenta, d'un posat estúpit y aturat. No era extrany: havia arribat el dia avans de Galicia y no entenia una paraula de catalá. Tant era aixís, que'l jove invitá á tots els del poble á que li diguessin porch, que no ho entendria. Fou acceptada la proposició, y als pochs segons tothóm li donava'l consegüent «bonanit porch!», al que contestava mitj rihent y movent el cap com si li haguessin donat la bonanit sola. Tothóm hi reya á la seva espatlla, y aquelles riallas m'indignaren tant com els cobarts insults que li havian dirigit.

El pobre carrabiner, gallego ó castellá, d'amunt ó d'avall, havia anat á Setcases, home com tots, pera resoldre'l problema de la vida, y se'l saludava ab el despreciatiu «bonanit porch!»

V.—EPÍLECH

De retorn del Pirineu ens aturarem uns quants dias á Sant Quirse de Besora, pera disfrutar de la magnificencia de sos voltants.

Una tarda bellíssima'ns estavam asseguts á la vora del Ter, que hi passa quiet, ample y majestuós, cansat de saltar y de cridar ju-

gant ab els códols qu'ha après á conèixe desde sa naixensa y que l'esbullan continuament, no deixantlo tranquil fins que se n'entra definitivament per la terra baixa.

Mitj assentats, mitj ajeguts sobre l'erba, ens estavam parlant de mil coses diferentes tractantlas baix tots els aspectes com solen ferho'ls joves quins cervells están carregats d'ilusions. Notas tristes y alegres, riallas y sospirs, disputas y renys, en serio y en broma, tot ho barrejavam apilotantho sense concert com si nostre únich fi fos gaudir el bell desordre forjat per nostra esbojarrada fantasia.

Al enfront, á l'altra banda del riu, desde la carretera que s'endevina á mitja montanya, fins á baix á l'aygua, s'hi passejavan furgant, cercant brins d'erba, una remada de xays, que al esclat del sol que hi queya rabent, produhian un hermosissim efecte.

La carretera's lliura del abim que té obert al costat per una petita valla d'obra de cosa d'un pam d'amplada. Per demunt d'aquesta valla, correnthi com per un camí gens perillós, mitj nu, ab las mans plenas de rochs, un xich encorvat, guaytant aquí y allá, cridant continuament als xays, hi havia'l pastor que resplandint de bellesa ab sas carns enrojadas pel bes del sol, semblava un deu grech que menyspreuhés el risch d'estimbarse y anar á parar al riu botent de códol en códol, com els rochs que pera ordenar als xays etjegava.

Quin espectacle més hermos! Quina impressió més fonda! L'home, el rey de la natura, el més bell dels sers creats, radiant de llum en la immensitat, apareixia seré, agermanantse, identificantse ab la naturalesa, que aspra ó delicada, bella ó feréstega, s'presenta sempre nua tal com es.

Devant d'ell mon esperit s'enlayrava, me sentia gran devant de sa grandesa, y pera expressar ma admiració vaig obrir la boca, mes no pugui dir ni una sola paraula; per mon cervell passaren, en romiatje rapidissim, ideas, religions y edats, y com la impressió d'un somni rebech, me quedá al cervell el recort d'aquella adoració, d'aquell culte á la hermosura superba del home.

R. FOLCH Y CAPDEVILA.

Barcelona, octubre, 1902.

EPÍLECH

Al vici abandonat, girant espatllas
 á la virtut que á pler y falaguera
 besa á n'el home qu'ab afany la cerca,
 deixas la mare, els fills y fins la esposa,
 aquella santa que virtuts á dojo
 ha escampat á tot temps, que tant t'estima.

A redós de l'arcoba ja no s'ouhen
 xiu-xiuheigs de paraulas entre besos;
 l'alegría ha enmudit, tot es tristesa;
 al devant d'una imatge, agenollada,
 la esposa parla:— Oh Deu! ¿per qué no'l guías
 pels bons camins que á la bonansa duhen?—

El ciri espurnejant com qui somica
 y la mosca qu'entorn vola insegura,
 sembla que, condolguts de la tristesa
 qu'afligeix á la esposa y l'aclapara,
 també pregan á Deu perque retorni
 la pau perduda en aquell lloch de festas.

De sobte, una ventada esglayadora
 pel balcó mitj obert entra en la cambra;
 apaga'l ciri, s'estremeix la esposa,
 y llensa un fort sospir, mentres murmura:
 —Tant que l'estimo!—en la terrible fosca
 cercant aquell capsall desért fa días.

Aquell llit nupcial que sols recorda
 festes placentes com nits de maig serenas,
 bells raigs de llum d'aquella primavera
 hermosa com del sol una surtida,
 avuy sols un costat la testa aguanta
 de la muller qu'espera amant, plorosa.

Espera! No vindrà: Massa l'estrenyen
 els flonjos brassos d'una dona impura,
 massa li plauhen las brutals carícies
 d'aquella dona que per l'or atreta,
 trossos d'honra á tothom brinda en penyora
 de joyas y tressors á la vegada.

Espera! No vindrà: Després quan deixa
 saciat, la dona que'l reté en sos brassos,
 atret pel joch, al joch se llensa cínich;
 al costat de la taula ahont rodolan
 els daus descompassats, febrós s'acosta
 posanthi un grapat d'or ab má insegura.

Quín afany, quína febre que'l devora
 de segu'l camí recte que voldria!
 Mes ja no hi es á temps. La pobra esposa
 ha mort de consumpció y ara'l rebutjan,
 y no'l volen prop seu, els fills que quedan
 expiant els seus mals, orfes de mare.

JAUME TERRÍ.

NOVAS

Al teatre Principal hi han actuat aquesta
 setmana'ls célebres actors de la *Comédie
 Française* de Paris Mlle. Bartet y M. Le
 Bargy. D'ells y de las obras qu'han repre-
 sentat ne parlarém ab la extensió deguda en
 el vinent número.

Hem tingut la satisfacció d'abracar á
 nostre benivolgut amic l'eximí escriptor
 italià en Joseph León Pagano, que passarà
 alguns días entre nosaltres pera continuar
 sos estudis sobre la moderna literatura cata-
 lana y sos més notables cultivadors.

En l'article *Els avansats y'ls qu'avansan*,
 original d'en Salvador Albert y publicat en
 nostre darrer número, s'hi troba un erro que
 cal corretgir. Allà hont diu: «Els avansats
 s'enforteixen en sanítos reculliment,» llegei-
 xis: «Els qu'avansan s'enforteixen...» etc.

L'associació democrática catalanista «Cata-
 lunya y Avant» donà'l passat diumenge una
 vetllada necrológica en honor als defensors
 de nostras idees qu'han mort durant l'última
 anyada. El president en Lluís Marsans pro-
 nuncià un discurs apropiat al acte, y dife-
 rents socis llegiren las necrologias d'en Bar-
 tomeu Robert, en Geroni Rosselló, en Ja-
 cinto Verdaguier, en Marià Escrivá, etc. Se
 llegiren poesias dels autors esmentats, y's

tancá l'acte dedicantse un recort als artistes
 estrangers morts enguany.

S'ha publicat el veredict de dels Jochs Ffo-
 rals de Gracia que, organitzats pel «Centre
 Catalanista Gracienc», s'hagueren de sus-
 pendre com tantas altrast festes semblants el
 passat estiu.

Llavors ens trobavam en estat de siti, però
 ara que no'ns hi trobem... tampoch se pot
 celebrar cap acte que tingui relació, d'aprop
 ó de lluny, ab el Catalanisme ó ab la cultura
 pública. Y si no, qu'ho digui'l governador
 civil, que no ha consentit que'l poble anés
 en manifestació á portar coronas á las tom-
 bas d'en Robert y d'en Verdaguier. ¿Y encara
 dirán que'ls centralistas no son enemichs
 de la cultura de Catalunya? Senyor Man-
 zano, vosté que indirectament treualla pel
 nostre compte, fassils callar.

En l'establiment d'en Jaume Sans (Bo-
 queria, 32) s'han posat á la venda unas boni-
 cas agullas catalanistas, pera corbata, en las
 que hi há un elegant relleu representant el
 cavaller Sant Jordi matant al drach, é hi cam-
 peja en un cantó l'escut de Catalunya.

Publicacions rebudas:

Pastoral del bisbe de Perpinyá als fidels de
 sa diócesis anunciántlosli la restauració de

la iglesia abacial de Sant Martí de Canigó. Es notable aquesta pastoral, literariament considerada, y además pel profund sentiment de patria que respira. En ella's fa veure la gran importancia que té la restauració que's projecta d'aqueixa joya arquitectònica de nostra antiga Catalunya, ab tanta inspiració cantada pel sublim cantor de *Canigó*. Una vegada més el bisbe Carsalade du Pont fa honor a la seva fama de bon sacerdot y bon català. En l'exemplar qu'hem rebut acompanya al original català la traducció francesa.

Tarjetas postales ilustradas «Hojas Selectas.» Se n'han publicat set series, que'ns han sigut enviadas, essent ben variada la il·lustració de las mateixas. Cada serie té sis tarjetas y's ven a 60 céntims, podentlas obtenir a mitj preu els suscriptors de dita revista.

El Tipismo, revista mensual de la escriptura mecànica y arts análogas. S'han publicat a Barcelona dos números d'aquest periòdic, contenint curiosos datos sobre las máquinas tipadoras, sa historia, tipistas més hàbils, etc.; acompanyanthi també llissons de tipisme y exemples gràfichs de primorosos treballs realisats ab las máquinas d'escriure.

Gerona, per B. Pérez Galdós. Séptima

edició del epissodi nacional d'aquest títol, pertanyent a la primera serie dels publicats per l'eminent novel·lista canari. Preu, 2 ptas.

La nit dels Ignocents, ó Los municipales burlats, saynete en un acte y en prosa, original d'en Ramon Ramon y Vidales. Coneguda es la vis cómica y'l domini de la escena d'aquest autor, que lográ un altre èxit al estrenarse aquesta obra en el Teatre Catalá (Romea), la nit del 28 de desembre de 1901. Preu, una pesseta.

Catalunya Nova, portaveu de la societat del mateix nom. Número únic y extraordinari. El producte de la seva venda's destina al monument de Jacinto Verdaguer. Hi há tres treballs inédits del gran poeta, y varias composicions a n'ell dedicadas per Gual, Pujol y Brull, Maragall, Viura, Apeles Mesures, González de Quijano, Nonell, Jaurés, Ferré y Roig, etc., y tres grabats reproduhint un retrat de Verdaguer, un autògraf del mateix, y la corona que li fou dedicada'l dia dels morts en virtut de la subscripció popular iniciada per «Catalunya Nova». Aquest número's ven a 10 céntims.

Fidel Giró, impressor.—Carrer Valencia, 311.

JOVENTUT

SETMANARI CATALANISTA

Els treballs se publican baix la exclussiva responsabilitat de sos autors.

No s'admeten els que no sían inédits.

No's tornan els originals.

Se donará compte de las obras rebudas en aquesta redacció, y de las qu'ho mereixin se'n farà crítica.

PREUS DE SUSCRIPCIO

CATALUNYA: Un any.	8	Pessetas.
» Mitj any.	4'50	»
» Trimestre.	2'25	»
ALTRAS REGIONS D'ESPANYA: Un any.. . . .	9	»
EXTRANGÈR: Un any.	10	Franchs.
Número corrent.	20	Céntims.
» atrassat, ab folletins.	40	»
» » sense folletins.	25	»